

เรื่องเด่นประจำฉบับ

ตารางที่ 19 สถานการณ์อุทกภัยและความเสียหาย ปี 2545-2549

ปี	ประชาชน (ล้านคน)	ครัวเรือน (ล้านครัวเรือน)	พื้นที่เกษตร (ล้านไร่)	ความเสียหาย (ล้านบาท)
2545	5.08	1.37	10.43	13,385.31
2546	1.87	0.48	1.59	2,050.26
2547	1.79	0.46	1.98	410.86
2548	0.73	0.22	0.89	4,700.10
2549	6.17	1.42	5.97	6,946.82

ที่มา : กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย (29 พ.ย. 2549)

ตารางที่ 20 จำนวนผู้ประสบภัยที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมทั่วประเทศ

โรค	หน่วย (ราย)	สัดส่วน (%)
น้ำกัดเท้า	278,783	43.69
ผื่นคันตามตัว	90,774	14.23
ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อบางส่วน	110,750	17.36
ไข้หวัด	70,689	11.08
อื่นๆ	87,004	13.64
รวม	638,000	100

ที่มา : กระทรวงสาธารณสุข (ข้อมูล ณ 5 พ.ย. 2549)

อุทกภัยปี 2549 : ทุนทางสังคมช่วยกู้วิกฤต

สถานการณ์น้ำท่วม ประเทศไทยเกิดอุทกภัยทุกปี โดยเฉพาะในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา กระทรวงมหาดไทย ได้รายงานว่ามีปี 2549 เป็นปีที่รุนแรงที่สุด ซึ่งในช่วงเดือนกันยายน-ตุลาคม 2549 ที่ผ่านมานั้น ทุกภาคประสบปัญหาภาวะน้ำท่วมอย่างหนัก มีพื้นที่ประสบภัยรวม 47 จังหวัด 439 อำเภอ 40 กิ่งอำเภอ 16 เขต 3,035 ตำบล 20,426 หมู่บ้าน และประชาชนได้รับความเดือดร้อน จำนวน 1.42 ล้านครัวเรือน คิดเป็นจำนวนประชากร 6.17 ล้านคน มากกว่าการเกิดน้ำท่วมใหญ่ในปี 2545 ที่มีคนเดือดร้อน 1.37 ล้านคน อุทกภัยปี 2549 ทำความเสียหายแก่พื้นที่เกษตรถึง 6 ล้านไร่ และมีมูลค่าทรัพย์สินเสียหายทั้งสิ้นถึง 6.9 พันล้านบาท

ผลกระทบจากน้ำท่วม

อุทกภัยครั้งนี้ เป็นสถานการณ์ที่น้ำท่วมมาก และมีภาวะน้ำขังเป็นระยะเวลานานกว่าทุกครั้งที่ผ่านมา ส่งผลกระทบในด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านกายภาพ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย รายงานว่า จากสถานการณ์น้ำท่วมปีนี้ มีถนนเสียหาย 10,040 สาย สะพาน 663 แห่ง ท่อระบายน้ำ 1,065 แห่ง ทำนบ/ฝาย/เหมือง 777 แห่ง บ้านเรือนเสียหายทั้งสิ้น 645 หลัง เสียหายบางส่วน 36,735 หลัง

ด้านการเกษตร ด้านพืช คาดว่ามีพื้นที่ได้รับความเสียหาย 5,971,468 ไร่ แยกเป็นข้าว 5,070,490 ไร่ พืชไร่ 632,789 ไร่ พืชสวน และอื่น ๆ 282,308 ไร่ ด้านปศุสัตว์ สัตว์ได้รับผลกระทบ 3,490,036 ตัว ด้านประมง พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ได้รับผลกระทบ 73,854 บ่อ 8 แปลง และกระชังเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ 6,707 กระชัง

ด้านสังคม

❖ สุขภาวะของประชาชน กระทรวงสาธารณสุข รายงานว่า น้ำท่วมทำให้ประชาชนเจ็บป่วยเป็นอย่างมาก โดยมีผู้ป่วยสะสมตั้งแต่วันที่ 27 ส.ค.2549 จนถึงวันที่ 5 พ.ย.2549 รวม 638,000 ราย แยกเป็นการเจ็บป่วยด้วยโรคน้ำกัดเท้ามากที่สุด จำนวน 278,783 ราย คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 43.69 ของผู้ป่วยทั้งหมด รองลงมา คือ ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อบางส่วน จำนวน 110,750 ราย คิดเป็นร้อยละ 17.36 และโรคผื่นคันตามตัว จำนวน 90,774 ราย คิดเป็นร้อยละ 14.23 นอกจากนี้ กรมสุขภาพจิต รายงานในเบื้องต้นว่ามีผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่มีปัญหาด้านสุขภาพจิต จำนวน 80,271 ราย

- การศึกษาของเด็กและเยาวชน ถึงแม้ว่า น้ำจะท่วมในช่วงปิดเทอมแต่ก็ต้องเลื่อนวันเปิดเทอมออกไป บางโรงเรียนต้องปิดอย่างไม่มีกำหนด เพราะน้ำท่วมขังนาน ซึ่งในเบื้องต้น มีจำนวนโรงเรียนได้รับความเสียหาย 1,374 แห่ง

5 จังหวัด น้ำท่วมมาก : ทูทางสังคมช่วยบรรเทาทุกข์

ประชาชนที่ถูกน้ำท่วม ได้รับผลกระทบมากมาย ทั้งการทำให้ทรัพย์สินเสียหาย เสียโอกาสในการประกอบอาชีพ ขาดรายได้ ต้องกู้หนี้ยืมสิน และนำเงินออมออกมาใช้ เพื่อยังชีพในขณะน้ำท่วม เกิดความเครียดจากสภาพความเป็นอยู่ที่บีบคั้น ทั้งกินนอนและขับถ่าย อย่างไรก็ตามประเทศไทยมีทูทางสังคมที่แข็งแกร่ง และมีส่วนช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนจากวิกฤตต่าง ๆ ตลอดมา เช่น การเกิดธรณีพิบัติภัย (สึนามิ) ในปี 2547 และอีกครั้งหนึ่งที่ทูทางสังคมได้เป็นพลังสำคัญในการบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนที่ถูกน้ำท่วมในปี 2549 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ 5 จังหวัดที่ได้รับผลกระทบจากภavnน้ำท่วมรุนแรงที่สุด ได้แก่ นครสวรรค์ สิงห์บุรี อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา และสุพรรณบุรี ได้พบเห็นทูทางสังคมที่เข้มแข็ง สรุปได้ ดังนี้

ความเสียหายของคนส่วนน้อยเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่

จากกรณีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชานุญาตให้กรมชลประทาน ผันน้ำส่วนเกินเข้าพื้นที่ส่วนพระองค์ที่ทุ่งมะขามหย่อง ตำบลบ้านใหม่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นที่ตั้งของอ่างเก็บน้ำและราชานุสาวรีย์พระสุริโยทัย โดยมีขนาดพื้นที่ 1,200 ไร่ สามารถรองรับน้ำได้ 2-3 แสนลูกบาศก์เมตร ส่งผลให้มีประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงเสียสละให้ทางการผันน้ำเข้าพื้นที่ โดยอยู่ในทุ่งเสนาจำนวน 1 แสนไร่ รองรับน้ำได้ 10-20 ล้านลูกบาศก์เมตร ทำให้กรุงเทพมหานครรอดพ้นจากน้ำท่วมไปได้

ความเอื้ออาทรและการช่วยเหลือกันของหมู่เหล่าต่าง ๆ

แม้ว่าประชาชนจะประสบความเดือดร้อนจากอุทกภัยอย่างหนักหนาสาหัส แต่ก็สามารถบรรเทาเบาบางลงได้ เนื่องจากการช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามกำลังความสามารถของชุมชน ดังนี้

➤ ชาวบ้านช่วยเหลือกันเอง

- การเดินทาง ประชาชนที่ไม่มีเรือเป็นของตนเอง ได้อาศัยเรือของเพื่อนบ้านเป็นพาหนะเดินทางเพื่อไปรับของบริจาคหรือซื้อของกินของใช้ หรือชาวบ้านที่มีเรือจะเป็นผู้เดินทางไปรับของบริจาคแทน และนำมาให้กับเพื่อนบ้านที่ไม่มีเรือในภายหลัง

- การขนย้ายสิ่งของ มีการเอาแรงร่วมกับเพื่อนบ้านใกล้เคียง โดยช่วยกันขนย้ายข้าวของเครื่องใช้ที่อยู่ในที่ลุ่มไปอยู่ในที่ดอน ย้ายคนแก่และเด็กไปฝากไว้ในที่สูง

- น้ำดื่ม น้ำใช้ ครวเรือนที่ถูกน้ำท่วมทั้งหลัง ได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านในเรื่องห้องน้ำยังสามารถใช้ห้องน้ำชั้น 2 ได้ ส่วนน้ำดื่ม สามารถขอแบ่งปันน้ำดื่มจากเพื่อนบ้านที่มีเครื่องกรองน้ำไว้บริโภคในครัวเรือนได้ รวมทั้งเพื่อนบ้านมีการช่วยเหลือแบ่งปันอาหารและสิ่งของที่จำเป็นต่อกัน

- สำนักกรบ้านเกิด จิตสำนึกกรบ้านเกิดของประชาชนที่ไม่ทำงานนอกพื้นที่ เมื่อทราบข่าว ได้มีการรวบรวมความช่วยเหลือรวมทั้งข้าวของที่จำเป็น เพื่อนำมาช่วยแบ่งเบาความทุกข์ในบ้านเกิดของตนเอง

➤ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- นำงบประมาณของ อบต. มาช่วยแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในการจัดทำเขื่อนและคันดินกันน้ำ เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำท่วมบ้านเรือนและพื้นที่ทางการเกษตร นอกจากนี้ยังช่วยเหลือด้านการอพยพประชาชนและการขนย้ายทรัพย์สิน และยังจัดตำรวจชุมชน เพื่อดูแลความปลอดภัยของประชาชนตลอดช่วงเวลาที่น้ำท่วม

- ศูนย์รวมความช่วยเหลือ ข้าวของเครื่องใช้ และเงินบริจาคจากองค์กรภายนอกพื้นที่ เพื่อจัดสรรแจกจ่ายสิ่งของเหล่านั้นให้ประชาชนที่ประสบภัยต่อไป

- หน่วยประสานงานระหว่างประชาชนกับอำเภอ และจังหวัด รวมทั้งหน่วยงานภายนอกในการจัดหาเครื่องยังชีพแจกจ่ายให้ประชาชนที่ประสบความเดือดร้อน

➤ วัด

เป็นทูทางสถาบันที่เป็นที่พึ่งของชาวบ้านมาทุกยุคทุกสมัย อุทกภัยคราวนี้ก็เช่นกัน ที่วัดสามกอก อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งน้ำไม่ท่วม ได้กลายเป็นศูนย์กลางความช่วยเหลือ โดยชาวบ้านจะอาศัยวัดเป็นที่พบปะ พุดคุย บริกษาหารือกัน เป็นที่รวมของบริจาคเพื่อนำไปแจกต่อตามบ้าน เป็นที่พักสำหรับชาวบ้านที่ถูกน้ำท่วมจนอยู่บ้านไม่ได้ ชาวบ้านก็ได้ระดมความช่วยเหลือ กิจกรรมของวัด มีการทอดกฐิน และจัดงานตามประเพณีของวัด เช่น งานลอยกระทง เพื่อนำรายได้มาบำรุงวัดอย่างที่เคยทำมาทุกปี ส่วนจังหวัดอ่างทอง สุพรรณบุรี และจังหวัดอื่นๆ เหตุการณ์ทำนองเดียวกันนี้มีอยู่แทบทุกแห่งที่มีวัดที่น้ำไม่ท่วม

➤ พลังน้ำใจจากภายนอก

สิ่งของบริจาคจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ให้ความช่วยเหลือในด้านของใช้ที่จำเป็น อาหารแห้ง ถูยังชีพ เงินช่วยเหลือ ตลอดจนสิ่งของจำเป็นในการอุปโภคบริโภค เช่น มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ และสำนักงานบรรเทาทุกข์และประชานามัยพิทักษ์ สภากาชาดไทย เป็นต้น นอกจากนี้ ประชาชนใน

จังหวัดที่น้ำท่วมเมื่อรู้ข่าวทางโทรทัศน์ ก็ได้รวบรวมสิ่งของมาช่วยเหลือตามกำลัง บางที่มาถึงพร้อมกันโดยไม่ได้นัดหมาย เช่น ความช่วยเหลือจากชาวจังหวัดระยองและนครปฐมที่มาช่วยชาวยุทธยา และการช่วยเหลือชาวโคราชที่มาช่วยชาวอ่างทอง เป็นต้น

เสียงสะท้อนจากพื้นที่

เจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ลงพื้นที่ในห้าจังหวัดดังกล่าว พบประเด็นที่น่าสนใจหลายประการ ได้แก่

✧ **สาเหตุของน้ำท่วม** เกิดจากการขยายตัวของชุมชน มีการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ทั้งที่เป็นของรัฐ เช่น ถนนหนทาง สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และที่เป็นของประชาชนเช่นโรงงาน ยานการค้า และมีการสร้างเขื่อนกั้นน้ำท่วมในเขตของตน การเกษตรกรรมก็เปลี่ยนเป็นทำนาปรัง ทำสวน ทำไร่ ฯลฯ เมื่อน้ำมาก็ไม่สามารถไหลผ่านได้สะดวกเหมือนก่อน ประกอบกับพื้นที่รับน้ำน้อยลง น้ำจึงท่วมสูงและท่วมนานกว่าในอดีต

✧ **การแจ้งเตือนภัยไม่ชัดเจน** ทำให้การเตรียมการป้องกันน้ำท่วมไม่ทัน ชาวที่ทางการแจ้งแก่ประชาชนจะใช้ภาษาที่เข้าใจยาก และไม่สามารถชี้ชัดถึงความรุนแรงของภาวะน้ำท่วมได้ เช่น แจ้งว่าปริมาณน้ำ มีหน่วยเป็นลูกบาศก์เมตรต่อวินาที หรือเป็นความต่างระดับของน้ำที่ประตูน้ำ ซึ่งประชาชนฟังแล้ว ไม่สามารถเข้าใจได้ว่าน้ำจะมาเร็วหรือมากแค่ไหน จึงคิดว่าเหมือนทุกปีที่ผ่านมา ทำให้เตรียมการไม่ทัน นอกจากนี้ ในบางแห่งข้อมูลที่ได้อาจไม่ตรงกับความเป็นจริง เช่นแจ้งว่าน้ำจะสูงขึ้น 20 ซม. แต่เพิ่มขึ้นจริง ๆ ถึง 70-80 ซม. ทำให้พนักงานน้ำที่เตรียมไว้ไม่สามารถรับจำนวนและความรุนแรงของน้ำไว้ได้

✧ **การบริหารจัดการน้ำไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร** โดยปกติแล้วในเขตที่ลุ่มภาคกลาง จะมีน้ำท่วมในหน้าน้ำ มากบ้างน้อยบ้างสลับกันไป ส่วนปี 2549 ชาวบ้านใน 5 จังหวัดดังกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า น้ำมากอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน และตั้งแต่เกิดมาไม่เคยเห็นน้ำมากเท่านี้ ทั้งนี้ มีสาเหตุมาจากการกักน้ำไว้เพื่อไม่ให้น้ำท่วมกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นพื้นที่เศรษฐกิจของประเทศ นอกจากนี้ ยังขาดการวางแผนเพื่อระบายน้ำออกจากพื้นที่ตั้งแต่เนิ่น ๆ เพื่อบรรเทาที่จะไหลมาจากภาคเหนือ ทำให้ระบายไม่ทันเมื่อน้ำมาก

เสียงจากชาวบ้าน

- “การเตือนภัย มีก็เหมือนไม่มี” และเป็นน้ำท่วมที่เห็นน้ำตาชาวบ้านมากที่สุด”
- “เมื่อครัวเรือนใดประสบปัญหาน้ำท่วม ครัวเรือนอื่น ๆ ก็จะไปช่วยเหลือเหมือนสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน ”
- “ถ้าเพียงแต่รู้ตัวล่วงหน้า ความเสียหายก็ไม่มากเท่านี้”
- “ปีนี้ลำบากมาก ต้องมานอนบนถนน นอนกันนอนไม่หลับ”
- “ถ้าหนี้สิน เจ้าพักให้เรา เราก็คงอยู่ได้ แต่ก็เสียใจ เพราะว่าเราลงทุนไปมาก”
- นี่ไม่ใช่เป็นแค่เหตุการณ์น้ำท่วม แต่เป็นอุทกภัยท่วมหัวใจชาวบ้าน การสงเคราะห์อาจไม่ใช่สิ่งสำคัญ เท่ากับการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่จะปกป้องชีวิตตัวเอง และถ้าความทุกข์ถูกเฉลี่ย เพื่อให้ใครหลายล้านคนต้องทำหน้าที่เป็นผู้เสียสละ เพื่อปกป้องพื้นที่หัวใจสำคัญของเขตเศรษฐกิจชาติ ยามน้ำลดจากนี้ไป ใครจะเฉลี่ยจุดตอบแทนพวกเราเหล่านี้ เพื่อให้เป็นความหวังหลังครบน้ำตาในน้ำท่วม

✧ **ความประทับใจจากการได้รับความช่วยเหลือ** ทั้งจากภายในและภายนอกพื้นที่

○ “การเป็นกำลังใจซึ่งกันและกัน” ผู้ประสบภัยส่วนใหญ่ ยังมีใบหน้าที่ยิ้มแย้ม มีขวัญและกำลังใจดี บางคนมีอารมณ์ขันอีกด้วย ชาวบ้านบางคนบอกว่า “เครียดไปทำไม ไม่ทำให้อะไรดีขึ้น” ชาวบ้านจะมีการช่วยเหลือกันตามกำลัง พุดคุย ปรับทุกข์ หรือทำกิจกรรมเบี่ยงเบนอารมณ์ เช่น แข่งเรือ

○ “แค่มาก็ดีใจแล้ว” บางครัวเรือนได้เก็บกระดากที่ระบุชื่อหน่วยงานผู้บริจาคสิ่งของที่แนบมากับถุงบริจาคไว้เป็นที่ระลึก บางครัวเรือนที่มีฐานะดี ๆ ความช่วยเหลือด้านจิตใจมีความสำคัญกว่าด้านสิ่งของ ซึ่งเขาต้องการเพียงมาพูดคุย เยี่ยมเยียนกันก็เพียงพอแล้ว ดังคำพูดที่ว่า “แค่มาก็ดีใจแล้ว” จะเห็นได้ว่า ความห่วงใย มีน้ำใจ เอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามเดือดร้อน เป็นวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทยที่ยังคงมีอยู่ และเป็นความรู้สึกที่ดีทางด้านจิตใจทั้งของผู้ให้และผู้รับ

สรุปอุทกภัยในปี 2549 ถึงแม้จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนอย่างมากมาย แต่ก็ยังมีสิ่งดี ๆ เกิดขึ้น นั่นก็คือ ทูตทางสังคมที่เข้มแข็งของสังคมไทย นับตั้งแต่สถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันศาสนาที่เป็นที่พึ่งของประชาชนเสมอมา โดยเฉพาะในยามเดือดร้อน การช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในชุมชนตามกำลังความสามารถที่มีอยู่ และการช่วยเหลือจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ องค์กรเอกชน ธุรกิจร้านค้าต่าง ๆ สิ่งสำคัญเหล่านี้เปรียบเสมือนน้ำหล่อเลี้ยงชีวิตจิตใจให้ผู้ประสบความเดือดร้อนสามารถผ่านพ้นวิกฤติ และมีกำลังใจที่จะต่อสู้ต่อไป ดังเช่นทุกครั้งที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม บทเรียนที่สำคัญของอุทกภัย ปี 2549 ในเขตที่ลุ่มภาคกลาง ก็คือ

- 1) การบริหารจัดการทั้งการกักเก็บและระบายน้ำ ต้องมีความสัมพันธ์กัน เพราะปัจจุบันเขตที่ลุ่มภาคกลางมีพื้นที่รับน้ำลดลงสืบเนื่องมาจากวิถีชีวิตของประชาชนในเขตที่ลุ่มภาคกลาง ได้เปลี่ยนแปลงจากเดิมที่ทำนา และต้องการน้ำมาก ไปสู่อุตสาหกรรมอื่น ๆ เช่น ทำสวน และเป็นที่ตั้งของชุมชน
- 2) การสื่อสารเตือนภัยด้วยภาษาที่ประชาชนเข้าใจ และสามารถประเมินความรุนแรงของปัญหา เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง
- 3) การรักษาและเสริมสร้างทุนทางสังคม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยให้คงอยู่ และเข้มแข็งยิ่งขึ้น จะเป็นเครื่องมือในการช่วยเหลือและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างยั่งยืน